

Patarimai sudarant valgiaraštį

Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo (Žin., 1995, Nr. 15-344) 17 straipsnis pažymi, kad Lietuvos Respublikos viešieji užrašai yra valstybine kalba. Valstybinė kalba privaloma visų Lietuvos Respublikos įmonių, įstaigų ir organizacijų antspauduose, spauduose, dokumentų blankuose, iškabose, tarnybinių patalpų ir kituose užrašuose, Lietuvos gaminių ir paslaugų pavadinimuose bei aprašuose.

Remiantis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2012 m. lapkričio 8 d. nutarimu Nr. N-5(136) „Dėl viešosios informacijos ne valstybine kalba pateikimo“ (Žin., 2012, Nr. 132-6753), valgiaraščiuose įrašai greta valstybinės kalbos gali būti teikiami tradicinėmis tarptautinio bendravimo kalbomis, tačiau jų formatas negali būti didesnis negu užrašų valstybine kalba.

Viešojo maitinimo įmonėse (baruose, kavinėse, restoranuose, užkandinėse) kitų šalių patiekalų valgiaraščiai pirmiausia rašomi taisyklinga valstybine kalba.

Šis trumpas praktinių patarimų sąvadas skirtas priminti aktualias lietuvių kalbos taisykles. Kilus klausimų visada galite kreiptis į Neringos savivaldybės administracijos kalbos tvarkytoją tel. (8 469) 52279 arba el. pašto adresu edita.norkeviciute@neringa.lt.

Svarbu prisiminti

Bendriniai (rūšiniai) pavadinimai, rašomi mažąja raide, tiesiogiai nusako patiekalų ar gaminių priklausymą tam tikrai rūšiai ar klasei, pvz.: arbata, kava, mėsos patiekalai, jautienos kepsniai, kiaulienos šaltiena, mišrainės, saldumynai, sriubos, užkandžiai, vynas ir kt.

Įsidėmėtina. Patiekalo ar gaminio (patiekalų ar gaminių grupių) išskiriamajai (rūšinei) ypatybei reikšti pavadinimuose ir sudėtinuose terminuose vartotina įvardžiutinė būdvardžio forma, pvz.: aštrusis pomidorų padažas, baltasis šokoladas, gaivieji, svaigieji gėrimai, juodoji, žalioji arbata, karališkosios krevetės, karštieji, šaltieji patiekalai (užkandžiai), baltasis, raudonasis, rožinis vynas ir kt.

***

Patiekalo ar gaminio sudėtis ir rūšis nusakoma ne vienaskaitos (pvz.: aitrusis pomidorų padažas su paprika, kepsnys su sojos padažu, mėtos arbata, soros košė, sūdytos silkės gabaliukai), o daugiskaitos forma (aitrusis pomidorų padažas su paprikomis, kepsnys su sojų padažu, mėtų arbata, sorų košė, sūdytų silkų gabaliukai).

Pastaba. Valgiaraščių gėrimų skyriams pavadinti nevartotini iš vienaskaitinių daiktavardžių padaryti daugiskaitiniai žodžiai, pvz.: Arbata (ne Arbatos), Kava (ne Kavos), Degtinė (ne Degtinės), Brendis (ne Brendžiai) ir pan.

***

Rašant mėsos patiekalų pavadinimus turi būti nurodoma ne skerdienos (mėsos) pavadinimas, bet iš tos mėsos gaminami patiekalai: avienos (jautienos, kiaulienos, vištienos) kepsnys (pjausnys, šašlykas, troškiny); jautienos didkepsnis, juostelės (befstrogenas), langetas; jautienos (kiaulienos, žuvenos) gabaliukai (bryzeliai, kąsniukai, kepsneliai, pjausneliai); jautienos (kiaulienos, vištienos, žuvenos) maltinis (maltiniai, maltinukai, muštiniai, muštinukai), suktinukai, šaltiena; kiaulienos dešrelės, kepsnys (eskalopas), muštinis (karbonadas), plovos, pūkučiai, šonkauliukai; veršienos muštinukai, suktinukai, šonkauliukai, troškiny (bet jaučių, kiaulių liežuvių troškiny); viščiukų sparneliai; vištos krūtinėlės kepsnys, suktinukas; vištų krūtinėlių gabaliukai (kąsniukai, kepsneliai, pjausneliai) ir t. t.

***

Žuvų mėsą pastaruoju metu (pagal Lietuvos Respublikos ir Europos Bendrijos teisės aktus, statistinius klasifikatorius, kitus dokumentus ir interneto tinklalapius) linkstama dažniau vadinti žuviena (pvz.: dėl riebalų oksidavimosi pageltusi žuviena, konsistencija – žuviena ištižusi; sardinių žuviena neturi būti pažeista ar įplėšta; jų žuviena turi būti normalios konsistencijos; jų žuviena turi būti šviesios arba rausvos spalvos; aukšlių žuviena yra kaulėta ir nepasižymi geru skoniu, tačiau ten, kur jų yra daug, jos turi tam tikrą verslinę reikšmę ir t. t.).

Pastaba. Elektroniniame Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodyta, kad žuviena yra žuvies mėsa: Maltos žuvienos patiekalas.

Įsidėmėtina. Nors šnekamojoje kalboje tradiciškai vartojama vienaskaita (žuvis), rašant valgiaraščiuose patiekalų, kainų etiketėse žuvų (gyvų, rūkytų, sūdytų, šaldytų ir kt.) ir parduotuvių iškabose pavadinimus, reikėtų laikytis vienodos sistemos ir vartoti daugiskaitą, o ne vienaskaitą: Gyvi karpiai (ne Gyvas karpis), Lašių salotos (ne Lašišos salotos), Tunų salotos (ne Tuno salotos), Silkės su galvomis (ne Silkė su galvomis) ir pan.

***

Negalimas pavadinimas, sudarytas iš daiktavardžio irrieveiksmio: Ukrainietiški barščiai (ne Barščiai ukrainietišškai), Itališka sriuba (ne Sriuba itališkai), Meksikietiški paplotėliai (ne Paplotėliai meksikietišškai) ir pan.

***

Kai vietos reikšmės nėra, o pasakoma tik patiekalo sudėtis ar forma, netinka vietininkas: Dešrelės su apvarkalu (ne Dešrelės apvarkale – nebent apvarkalas būtų valgomas), Kaimiškas užkandis su pomidorų padažu (ne Kaimiškas užkandis pomidorų padaže – nebent mirktų padaže), Keptos vištų kulšėlės, marinuotos su cinamonais (ne Keptos vištų kulšėlės, marinuotos cinamone), Žuvų kepsneliai su sūrio plutele (ne Žuvis užkepta sūryje), Žuvų kepsneliai su (tešlos) plutele (ne Žuvis kepta tešloje – kepame ne tešloje, o aliejuje) ir pan.

***

Gaminį ar patiekalą iš kitų tos rūšies gaminių ar patiekalų išskiriantys pavadinimai (juos sudaro perkeltine reikšme vartojamas žodis ar žodžių junginys arba sąlyginės reikšmės apibūdinamieji žodžiai) laikomi simboliniais ir rašomi didžiąja raide su kabutėmis (arba kitu šriftu), pvz.: ALYTAUS dešra / „Alytaus“ dešra / **Alytaus** dešra / *Alytaus* dešra; Alus ŠVYTURYS / Alus „Švyturys“ / Alus **Švyturys** / Alus *Švyturys*; KAIMIŠKA mišrainė / „Kaimiška“ mišrainė / **Kaimiška** mišrainė / *Kaimiška* mišrainė ir pan.

Įsidėmėtina. Kai gaminyje, tarkime, „Naminis“ pyragas turi kitą jį išskiriantį pavadinimą (pvz., „Svajonė“), žodžiai „naminis pyragas“ vartojami kaip rūšiniai ir rašoma – naminis pyragas „Svajonė“ (arba naminis pyragas SVAJONĖ / naminis pyragas **Svajonė** / naminis pyragas *Svajonė*).

***

Viešojo maitinimo įmonėse (baruose, kavinėse, restoranuose, užieigose, užkandinėse) valgiaraščių įrašai (remiantis norminiais teisės aktais), be valstybinės kalbos, gali būti teikiami ir kitomis kalbomis, pvz.: Užkandžiai / Starters; Salotos / Salads; Gruzdintos daržovės / Vegetable Tempura; Ryžių patiekalai / Rice dishes; Daržovių patiekalai / Vegetable dishes; Makaronų patiekalai / Pasta; Tailandietiški troškiniai / Thai Curries ir pan.

Pastaba. Valgiaraščių įrašų kitomis kalbomis formatas negali būti didesnis ar ryškesnis negu įrašų lietuvių kalba.

***

Turint lietuviškų atitikmenų, valgiaraščiuose nevertotini svetimžodžiai. Kitų kalbų bendrinius valgius įvardijantys žodžiai turi būti verčiami.

Įsidėmėtina. Kitų šalių bendriniai (rūšiniai) patiekalų pavadinimai lietuviškame valgiaraštyje turi būti keičiami lietuvių kalbos atitikmenimis, o ne rašomi su kabutėmis, kitu šriftu (kaip simboliniai vardai) ar pramaišiu – vieną žodį lietuviškai, antrą angliškai, itališkai, ispaniškai ir t. t., pvz.: Česnakų (arba Česnakinis) padažas (ne Ajoli padažas), Vamzdeliai (makaronai) (ne Canelloni), Riebus padažas (ne Gravy padažas), Graikiškas baklažanų apkepas (ne Graikiška „Moussaka“), Burokėlių apkepas (plokštainis) (ne Burokėlių tarta) ir pan.

Pastaba. Įvairių iš kitų kalbų perimti gėrimų (rūšių ir porūšių) pavadinimai, išskyrus simbolinius vardus, rašomi be kabučių ir pagal lietuvišką tarimą, pvz.: amaretas, božolė, burbonas, cheresas, čiča, džinas, činzanas, kadarka, kabernė, kahoras, kalvadosas, kamparis, kokakola, krupnikas, mader, malaga, marsala, martinis, matė, muskatas, muskatelis, pepsikola, rakija, rislingas, sakė, sangrija, sidras, starka, šatrezas, vermutas ir kt.

Įsidėmėtina. Greta kai kurių adaptuotų atitikmenų siūlomi ir vartosenoje su jais konkuruojantys lietuviški žodžių junginiai, pvz., brusketa, itališkas skrebutis; gaspačas, ispaniška trintinė. Nors adaptuotos formos ir aprašomojo žodžių junginio reikšmė sutampa tik iš dalies, vartosenoje tokia konkurencija yra įprasta: vieni kalbos vartotojai, kliaudamiesi kultūriniu auditorijos išprusimu, renkasi adaptuotą atitikmenį (egzonimą), antri – aprašomąjį žodžių junginį, atskleidžiantį mažai žinomos sąvokos prasmę, todėl suprantamesnį plačiajai auditorijai. Treti šiuos variantus teikia greta. (...) Dviejų ar daugiau atitikmenų seka sąrašė nėra atsitiktinė – ją pagal tam tikrus vertinimo kriterijus nustato Kalbos komisija: vienais atvejais pirmenybė teikiama lietuviškam atitikmeniui, pvz., kruopainiai, kuskusas, kitais atvejais – adaptuotai formai, pvz., lazanija, lakštinių apkepas.

Skryba

Pasvirasis brūkšnys vartojamas nurodant prekės ar patiekalo daiktų kiekio santykį, pvz.: 100/50; taip pat rašant tik dviejų lygiagrečių žodžių santrumpas arba du lygiagrečius žodžius, pvz.: kcal/kJ; tel./faksas (tel./fks., tel./faks.).

Pastaba. Valgiaraščiuose linkstama pasviruoju brūkšniu (iš abiejų pusių paliekant tarpelius) atskirti gėrimų ir valgių pavadinimus lietuvių ir kitomis kalbomis, pvz.: Užkandžiai / Snacks; Sriuba / Soup; Mėsos patiekalai / Meat dishes; Arbata / Tea.

***

Kabutės. Lietuviškame tekste svarbu rašyti lietuviškas kabutes („“), pvz.: saldainiai „Aguonėlė“; „Vilniaus“ majonezas; „Vilniaus duona“ ir t. t.

Pastaba. Kabutės nerašomos tiesioginės reikšmės pavadinimuose, pvz.: Greitojo maisto restoranas; Kepsnių baras; Neringos muziejai ir t. t.

***

Brūkšnelis (-) Pvz.: Sausio 13-osios g.; LT-08318 Vilnius; 57-asis paštas; Tauras-Kalnapolis; 3-ioji grupė; paprika (-os); Vardenė Pavardaitė-Pavardienė ir t. t.

Pastaba. Prie romėniškų skaičių galūnės nepridedamos, pvz.: ne III-ioji grupė, o III grupė.

***

Brūkšnys (–) Pvz.: anglų–lietuvių kalbų žodynas; priėmimas–perdavimas; Vilnius–Kaunas (maršrutas); Vilnius–Kopenhaga (skrydis); 2010 m. liepos 5–20 d.; 2010–2011 m.; laikyti nuo –5 °C iki +5 °C temperatūroje, laikyti iki –10 °C (ne -10° C!).

Pastaba. Šiais atvejais (rašant brūkšnelius ir brūkšnius) tarpeliai nepaliekami!

Įsidėmėtina. Tarpeliai būtini, jei vietoj praleistos sudėtinio tarinio jungties ar darant išvadą rašomas brūkšnys, pvz.: Didkepsnis – svetimžodžio „steikas“ lietuviškas atitikmuo. Pirksi – laimėsi! Valgysi – nesigailėsi! Nedarbo dienos (nedarbas) – neturėjimas darbo (arba bedarbystė). Nerašytina išėiginės dienos, tiktai – poilsio, ne darbo dienos. Kas kita – išėiginiai batai, drabužiai. Rašant po skaičiaus procentų (lietuviškiau – nuošimčių) grafinį ženklą, reikia palikti tarpelį, pvz.: 30 %, 15,5 % ir t. t.

Parengta pagal Albinos Šiupienienės knygą „Į pagalbą valgiaraščių tvarkytojams“.